

Intimiteit en seksualiteit in woonzorgcentra

Boekbespreking

Sara Mahieu

Het thema intimiteit en seksualiteit in woonzorgcentra wordt wel eens in quarantaine geplaatst, uit veiligheidsoverwegingen, uit angst (#MeToo-tijden), uit tijdsdruk of uit onwennigheid. Els Messelis, een onvoorwaardelijke optimist en vooruitgangdenker – zoals ze zichzelf omschrijft – nodigt met haar boek ‘Intimiteit en seksualiteit in woonzorgcentra’ uit om ons echter positief te laten besmetten met inleving, respect, een open vizier, nabijheid, creativiteit en humor.

Seksualiteit, intimiteit en aanraking (huidhonger) maken deel uit van het levensverhaal en de levenskwaliteit van mensen, ook al zijn ze oud of kwetsbaar of wonen ze in een thuisvervangend milieu. “Deze positieve wind waait gelukkig stilaan over naar de woonzorgcentra. Maar het kan nog beter”, zo klinkt de auteur.

Open spreken over seksuele gezondheid en seksuele diversiteit is vaak dansen op een slappe koord. Onze eigen intieme geschiedenis en ons eigen seksueel script zijn een privézaak waar we geen inmenging in willen en waar we niet zomaar met iedereen over wensen te praten. *Stel dat je morgen zelf naar een woonzorgcentrum verhuist, welke cruciale vragen zal jij dan stellen als het gaat over je privacy, autonomie, intimiteit, relaties en seksualiteit?* Anderzijds zijn beleidsmakers van woonzorgcentra terecht zoekende naar houvast in het uitwerken van een seksualiteits- en intimiteitsbeleid (afgekort als SIB). Dit SIB mag geen dode letter op papier blijven, maar moet richting geven aan het dagelijks handelen. Het geeft medewerkers een ondersteuning en richtlijnen om seksualiteit en intimiteit te behandelen als een belangrijk onderdeel van iemands leven en levenskwaliteit. Door een uitgewerkt SIB zullen zorgvragers/bewoners meer

steun en begrip ervaren. Tevens kan familie hierdoor ruimte krijgen om ook haar beleving bespreekbaar te maken en mee te evolueren in verwerking en loslaten.

In een eerste hoofdstuk beschrijft de auteur uitgangspunten, doelstellingen en diverse bouwstenen voor een positief SIB. We krijgen kapstokken op het niveau van visieontwikkeling. Zo spreekt Els Messelis over de behoefte aan een universeel moreel kompas, een soort van ‘moreel Esperanto’ waar mensen – los van religie – zich in kunnen vinden. “De moeilijkste kwestie in dit hele verhaal is hoe evenwicht te vinden tussen het garanderen van de individuele rechten van de mens, de autonomie bewaken en het beschermen van kwetsbare personen” (p. 14). Een ander fundament voor een SIB is een streven naar positieve seksualiteit of sekspositiviteit. Sekspositiviteit verwijst naar krachten die in mensen aanwezig zijn om te streven naar welzijn en geluk. Het verwijst bijvoorbeeld ook naar de unieke en de veelzijdige seksbeleving van ieder mens. Deze mentaliteitswijziging is een werk van lange adem, maar noodzakelijk om vastgeroeste denk- en actiepatronen tegenover intimiteit en seksualiteit op rijpere leeftijd in positieve zin te veranderen. Daarnaast zijn er in het eerste deel van het boek ook tal van insteken te vinden op het vlak van theorievorming en methodieken om veranderingstrajecten tot stand te brengen.

Dit eerste hoofdstuk vergt wel wat denkwerk en studie om de theorie of methode te doorgronden, zodat

.....
Dr. Sarah Mahieu, klinisch psycholoog en contextueel psychotherapeut, is referentiepersoon bij Woonzorgcentrum Den Olm in Bonheiden.

je er als directie of beleidsmaker mee aan de slag kan gaan. De beleidsopties moeten geconcretiseerd en geïmplementeerd worden op de werkvloer. Je omringen met een groep gelijkgestemden lijkt noodzakelijk. Een mindshift van een 'sense of urgency' naar een 'sense of belonging' – mensen met goesting om het thema intimiteit, seksualiteit en huidhonger op de agenda te zetten – is een must, zo klinkt het uit de interviews die de auteur beschrijft in het boek. Volgende en regelmatige vorming voor medewerkers is eveneens noodzakelijk, naast daadkrachtige en systematisch opgezette veranderingstrajecten om de neuzen in dezelfde richting te zetten. Illustraties van hoe dit in de praktijk omgezet kan worden, komen later in het boek aan bod.

Gaan seksualiteit en intimiteit niet veeleer om gevoelens dan om geïnformeerde beslissingen? En zien we rationeel denken als voorwaarde voor het geven van seksuele toestemming? (p. 32) Als Bea en Juul, twee mensen met een diagnose met dementie, die elkaar hebben leren kennen op het dagcentrum, tijdens een kortverblijf elkaar 's nachts opzoeken om samen te slapen, moeten wij dan interveniëren? Moeten wij dit melden aan de familie van beiden? Het is en blijft moeilijke materie om personen met dementie of mensen met psychiatrische problemen op het vlak van intimiteit en seksualiteit aan hun trekken te laten komen in een woonzorgcentrum. Zoals één van de geïnterviewden in het boek het verwoordt: "Op dit vlak moet de stilte nog sterk doorbroken worden."

In een tweede hoofdstuk vertelt de auteur verhalen over voorbeelden van een 'sekspositief' beleid. We krijgen hier suggesties inzake gedragscodes (bv. "Het woonzorgcentrum en meer specifiek de kamer of de flat is het huis van de bewoner"; "In het wzc zeggen we altijd 'ja'"), plannen van aanpak (bv. procedure/protocol Grensoverschrijdend Gedrag – is door de overheid verplicht) en getuigenissen (bv. "Mijn grote wens bestaat erin dat alle medewerkers het volgende zouden zeggen aan de bewoners: ik ben hier vandaag, wat wil je dat ik doe voor jou?"). Niet alleen succesverhalen komen aan bod, maar ook reflecties over wat kan helpen om opnieuw beweging te krijgen bij stilgevallen verandertrajecten. De auteur voert hier de daad bij het woord om best practices uit de praktijk met elkaar te delen.

De interviews met directies van woonzorgcentra die in het tweede hoofdstuk beschreven worden, zijn afkomstig uit een onderzoek in 2017 van de auteur bij alle Vlaamse woonzorgcentra aan de hand van de SexAT (Sexuality Assessment Tool). Dit is een instrument om het seksualiteitsbeleid in een organisatie onder de loep te nemen. Deze tool werd ontwikkeld om enerzijds de vastgestelde informatiekloof te dichtten. Anderzijds kan het instrument helpen bij het identificeren van werkdomeinen waar verdere verbeteringen vereist zijn.

"Het bespreken van intimiteit en seksualiteit lijkt wel een lakmoesproef voor goede zorg" (www.zorgvoorbeter.nl). Als je met je bewoners kunt praten over intimiteit en seksualiteit, ben je écht persoonsgericht bezig. Intimiteit is ook zoveel ruimer dan seksualiteit. In de dagelijkse zorg in een woonzorgcentrum komen we net heel vaak en heel dicht in iemands intieme ruimte, tijdens het wasgebeuren, op iemands (slaap-)kamer, in iemands leefruimte

Els Messelis sluit haar boek af met een mooi overzicht van positieve initiatieven op organisatie-, personeels- en persoonsniveau. De meeste initiatieven zijn van eigen makelij (van haar onderzoeks- en vormingsbureau, Lachesis, in Gent) en telkens maatwerk. Het is een reeks van mooie en inspirerende methodieken met onder andere als doel mensen te laten reflecteren over eigen beeldvorming en gedrag. "Wat doet dat met een koppel dat met twee intrek neemt in het woonzorgcentrum maar waar er geen koppelkamers (vrij) zijn, terwijl je al 56 jaar gewoon was 'lepelje-lepelje' te slapen?"; "Je bent een kwetsbare oudere homo voor wie een opname in een woonzorgcentrum zich opdringt. Heb je het gevoel dat je het kunt zeggen dat je homo bent en welke gevoelens, angsten, onzekerheden, wensen roept dit allemaal op?"

De positieve initiatieven hebben zeker ook als doel om hulp- en krachtbronnen aan te boren bij beleidsmakers, bij medewerkers, bij de bewoners en bij familieleden.

Het boek is doorspekt van de positiviteit van de auteur. Onze negatieve en stereotiepe beeldvorming wordt danig op de proef gesteld. Je zou het boek kunnen vergelijken met een bezoek aan een grote

Els Messelis

Intimiteit en seksualiteit in woonzorgcentra

 Gompel&Svacina

gespecialiseerde winkel inzake intimiteit en seksualiteit waarin je kan rondwandelen en veel inspiratie, methodieken en materiaal kan vinden om als directie, medewerker, bewoner en familie mee aan de slag te gaan. Het aanbod in de winkel is ontzaglijk groot: gaande van een wetenschappelijk onderbouwde methode, tot informatie over een aangepaste 'stimulerende' rollator of een bordje 'niet storen'. Van informatie over een opleiding tot intimiteitscoach tot de suggestie om erotische verhalen te voorzien in de bibliotheek van het woonzorgcentrum.

Positieve inspiratie genoeg! Nu actie: stap voor stap en vergeet de kleine zegeningen niet te tellen!

Els Messelis (2019). *Intimiteit en seksualiteit in woon- en zorgcentra*. Oud-Turnhout/'s-Hertogenbosch: Gompel&Svacina, € 21,90.